

วิเคราะห์หลักไตรลักษณ์ในเชิงสุนทรียศาสตร์

พระเรืองเดช โชติธมฺโม (เสียงพระ)¹, พระครูภาวนาโพธิคุณ²,

พระมหาบงกชกานต์ ฐิตธมฺโม³ และ ไสวีย์ บำรุงภักดี⁴

¹⁻⁴สาขาวิชาปรัชญา คณะพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต

¹⁻⁴มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาหลักไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนา เถรวาท 2. เพื่อศึกษาทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ และ 3. เพื่อวิเคราะห์หลักของไตรลักษณ์ในเชิงสุนทรียศาสตร์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการทางสุนทรียศาสตร์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดหลักไตรลักษณ์ มีความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยมุ่งเน้นด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความจริง ความดี และความงาม ตามรูปแบบของพุทธปรัชญาหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นประสบการณ์ทางความงาม

สาระสำคัญของสุนทรียศาสตร์มี 2 นัยยะ คือนัยยะที่เกี่ยวข้องหรือเกี่ยวเนื่องกับสังคมทั่วไป ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันตามสภาพสังคม โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ เช่น ศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง จะได้รับการตีค่าว่า สวยงามหรือไม่นั้นต้องประกอบไปด้วยว่า ศิลปะนั้น ๆ ได้ส่งเสริมหรือมีวัตถุประสงค์เพื่อสิ่งใด และส่งเสริมให้รับรู้หรือเสพศิลปะเข้าถึงความจริงหรือไม่

¹นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

²ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์, กรรมการ, กรรมการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แนวคตหลักไตรลัษณในเชงสุนทรียศาสตร วาดว้ยความงามตามหลักพระพุทศศาสนา ตองเกตจากการฝกและปฏิบัติความงามที่เกตจากศีลเป็นความงามเบ้องตัน ความงามที่เกตจากสมาธิ เป็นความงามในระดับกลาง และความงามที่เกตจากปัญญาเป็นความงามในระดับสูง ซึ่งประกอบไปด้วยการอนุเคราะห้ประโยชน์ ความเกื้อกูลและความสุข ส่วนความหลุดพ้นเป็นความงามอย่างสมบูรณแบบเป็นนิตยันันดร

คำสำคัญ ; ไตรลัษณ, สุนทรียศาสตร

The Analysis of the Three Characteristics in Aesthetics Aspect

Phra Rueangdet Chotithammo (Siangphro)¹, Phrakhru Bhavanabodhiguna²,
Phramaha Mongkolkan Thitathammo (Klangphanom)³ and Sowit Bamrungphak⁴

¹⁻⁴Master of Arts (Philosophy Studies)

¹⁻⁴Mahachulalongkomrajavidyalaya University

Abstract

This study aims at 1) studying Tilakkhaṇa (the three characteristics) in the Theravada, 2) studying the theories of aesthetics, and 3) analyzing Tilakkhaṇa (the three characteristics) in aesthetics aspect. This study is a qualitative research done by collecting the data from Tripitaka, academic papers in relation to Buddhism, academic papers on aesthetics, and relevant research. The analyzed data were descriptively reported.

The results of the study show that Tilakkhaṇa concept is associated with several things in human life by putting an emphasis on emotions, feelings, truth, good deeds, and beauty following the pattern of Buddhist philosophy, or it can be said that the aesthetic experience will help us to feel pleasure.

The main idea in Tilakkhaṇa-oriented aesthetics reveals 2 implications, namely, general society relation that indicates the understanding of society. That is the existence of beauty in arts depends on whether it supports or what its purposes or whether arts support the perceivers in perceiving truth.

The main idea in Tilakkhaṇa-oriented aesthetics in Buddhism need training and practice. The beauty created by moral precept is a primary beauty; the beauty created by meditation is a medium beauty, and the beauty created by wisdom is the highest level of beauty including assistance for benefits and happiness. Finally, disengagement is a result of the beauty of an eternal competition.

Keywords ; three characteristics, aesthetics

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนา ได้อุบัติขึ้นมาแล้ว 2,500 กว่าปี ในชมพูทวีปหรืออินเดีย ในปัจจุบันนี้ โดยมีหลักคำสอนที่บันทึกอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกเรียกว่าศาสนธรรม อีกนัยหนึ่งเรียกว่านวัคคัสตฤศาสน์ที่เป็นพุทธพจน์ อันประกอบไปด้วยองค์ 9 คือ สุตตํ เคยยํ เวชยการณํ คถา อูทานํ อิติวุตตกํ ชาตกํ อพภูตธมมํ เวทลลํ (วินย.มหา. (ไทย) 1/19/11, ม.มู. (ไทย) 12/238/252, อง.จตุกก. (ไทย) 21/6/10,102/156,191/276. อง.ปญจก. (ไทย) 22/51/520,73/123,74/125,155/253,194/330) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ปิฎก คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ในหลักคำสอนพระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้อริยสัจสี่ (วิ.ม.(ไทย) 4/14/16) อันเป็นสภาวะธรรมทั้งหลาย ที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วก็ดับสลายไป และทรงสั่งสอนพุทธบริษัท ให้พิจารณาเห็นความทุกข์ สาเหตุของความทุกข์ ความดับของทุกข์ และหนทางที่จะนำไปสู่การดับความทุกข์ ซึ่งเป็นผลโดยตรงของการปฏิบัติที่เรียกว่า ปฏิเวธ ส่วนผลโดยอ้อม ทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในสังคม เพราะอาศัยหลักพระธรรมวินัยเป็นสิ่งเหนี่ยวทางจิตใจ ในเบื้องต้นแห่งพุทธกาล ยังไม่มีการแบ่งแยกออกมาเป็น 2 นิกายใหญ่ ๆ คือ นิกายแบบดั้งเดิมหรือเถรวาท ได้แก่ การยึดถือเอาตามคำหรือมติของพระมหาเถระทั้งหลายมีพระมหากัสสปะเป็นประธาน และได้มีการปฏิบัติสืบต่อเนื่องกันมา คือ ศาสนาพุทธแบบเถรวาท มี ไทย พม่า ลังกา เขมร ลาว นับถือ ใช้ภาษาบาลี ส่วนศาสนาพุทธแบบมหายาน มี ญี่ปุ่น จีน ธิเบต ญวน และเกาหลี นับถือ ใช้ภาษาสันสกฤต (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2535) ถึงแม้ว่าคำสอนของพระพุทธเจ้า จะมีมากมาย แต่พระพุทธองค์ก็ทรงเลือกแสดงธรรมแก่พุทธบริษัททั้งสิ้น ให้ถูกต้องตามฐานะ หรือภาวะพอที่จะรับธรรมะนั้น ๆ ได้โดยเฉพาะคำสอนเรื่อง ไตรลักษณ์ เป็นคำสอนที่พระพุทธองค์ใช้เป็น พุทธานุศาสน์ คือ เป็นคำที่ใช้พรา้สอนมากหรือบ่อย ๆ เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่ทำให้ผู้ฟังได้เข้าถึงหลักความเป็นจริงของชีวิต และจะทำให้ผู้ฟังสามารถนำมาปฏิบัติตาม เพื่อให้เข้าถึงโลกีย์สุข คือ ความสุขในทางโลก และเป้าหมายสูงสุดของชีวิตเป็นโลกุตตรธรรม คือ การหลุดพ้นจากอภิสวะกิเลส เข้าสู่พระนิพพาน

ส่วนในปัจจุบัน การดำเนินชีวิตของมนุษย์ ยังมีความเป็นอยู่แบบต้องแข่งขันกับเวลา เนื่องจากค่าครองชีพสูงจึงต้องดิ้นรนมาก เพื่อให้ได้กับความต้องการ เห็นแก่ตัวก็มีมากขึ้น เมื่อขาดความพอดีกับสิ่งที่ตนเองมีอยู่ จึงทำให้เกิดปัญหาตามมามากมาย เช่น ภัยธรรมชาติ น้ำท่วม ไฟไหม้ ลมพายุพัดถล่ม หรืออุบัติเหตุต่างๆ จนทำให้ต้องเสียทรัพย์สินเงินทอง กระทั่งถึงเสียคนที่รักในครอบครัวและญาติๆ ก็เกิดความทุกข์โศกเศร้าเสียใจหาทางแก้ไขหรือทางออกไม่ได้ ถึงกับทำร้ายตัวเอง เช่น ฆ่าตัวตาย ทำร้ายผู้อื่น เสียสติ พิกการ ส่วนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา สอนเรื่องไตรลักษณ์ ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ของทุกสิ่งทุกอย่าง โดยในแต่ละวัน ทุกคนก็จะได้พบกับความสุขความทุกข์อยู่ตลอดเวลา เช่น ดีใจ เสียใจ สุข ทุกข์ สรรเสริญ นินทา แดกต่างกันไป ซึ่งหมายถึงการได้พบเห็นความเปลี่ยนแปลงทางชีวิต คือ อนิจจตา ความไม่เที่ยง ทุกขตา ความเป็นทุกข์ อนัตตตา ความไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ของๆ เรา สิ่งของต่างๆ ได้มาแล้วก็ต้องหมดไป เสื่อมไป ลึนไป ชีวิตคนก็เช่นเดียวกัน มีทั้งความสมหวัง ผิดหวัง ความพอใจ ไม่พอใจ ทั้งหมดล้วนเป็นไปตามสัจธรรมคือไตรลักษณ์ ซึ่งเกิดขึ้นอยู่กับทุกคน เมื่อเกิดปัญหา จึงเกิดความเดือดร้อน มีความทุกข์กายทุกข์ใจ เพราะหาทางออกหรือแก้ไขไม่ได้ เพราะเหตุที่ยังไม่เข้าใจในหลักของไตรลักษณ์ จึงเกิดความประมาททำกรรมต่างๆ กัน ไม่ได้พิจารณาแม้เอาแต่ความสุขสนุกสนาน หรือความเศร้าโศกเสียใจมาปิดบังสภาพความเป็นจริงไว้ จึงกลายเป็นความทุกข์ทางใจอย่างหนักหาทางแก้ไขไม่ได้ แต่หากพิจารณาถึงคำสอนไตรลักษณ์ที่พระพุทธองค์สั่งสอนแล้ว ก็จะเข้าใจได้ว่า ความสุข ความทุกข์ ดีใจ เสียใจต่างๆ เป็นของไม่ยั่งยืนถาวรตลอดไปเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ไม่คงที่ กระบวนการนี้เกิดดับไปตามแต่จิต จะเหนี่ยวสิ่งใดขึ้นมาจับไว้จิตจึงเป็นความคิดที่เกิดๆ ดับๆ (พระมหาอำนาจ พลบุญโญ, 2558) ควรมองให้เห็นสภาวะที่เป็นจริง แล้วนำมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขกับตัวเองในการดำเนินชีวิต เปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาสที่ดีไม่ประมาทในชีวิต สิ่งที่ไม่ดีก็จะดีขึ้น สิ่งที่ดีอยู่แล้วก็จะดียิ่งขึ้นไปอีก

ดังนั้น ในอดีต ชีวิตจึงมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี ใช้สติปัญญาในการประกอบสัมมาอาชีพ เพราะได้เข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างดี การประพฤติปฏิบัติจึงอยู่ในหลักของศีลธรรม ทั้งตั้งอยู่บนฐาน

ของความถูกต้องดีงาม การเป็นอยู่ของสังคัมจึงมีความสุข เพราะได้อาศัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ทำให้คนสมัยก่อนพึงพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ มีธรรมะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นสิ่งที่จะก่อให้เกิดความรู้และสร้างปัญญาแก่คนทั้งหลาย โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการศึกษาเรียนรู้ธรรมะของคนในสมัยก่อน เมื่อเกิดปัญหาเรื่องความทุกข์ใจ เตื่อร้อนใจ หรือความเปลี่ยนแปลงสูญเสียเกิดขึ้น ก็สามารถทำใจให้ยอมรับสภาวะนั้น ๆ ได้ ซึ่งจะต่างกับปัจจุบัน ที่ยังไม่เข้าใจถึงความเป็นจริงของไตรลักษณ์นี้ เพราะไปสนใจกับวัตถุจนมองข้ามถึงความเป็นจริงของธรรมะ ปัญหาจึงเกิดขึ้น ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างลำบาก เนื่องจากหาทางแก้ไขปัญหาหรือทางออกให้กับตัวเองไม่ได้

นักวิชาการนิยมศึกษาพระพุทธศาสนาในรูปแบบของการตีความคำสอนตามแนวทางเหตุผล ซึ่งเรียกการศึกษาด้วยวิธีดังกล่าวนี้ว่า “พุทธปรัชญา” เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้จะใช้คำว่า “ปรัชญา” ประกอบอยู่ในชื่อด้วย แต่ส่วนใหญ่ก็มักจะไม่มีการวิเคราะห์ถึงแนวคิดทางด้านสุนทรียศาสตร์ของปรัชญาฉบับนี้กันอย่างจริงจังซึ่งอาจจะเป็นเพราะลักษณะของความเป็นอุดมคติความซับซ้อนและความเข้าใจยากในเนื้อหาของสุนทรียศาสตร์เอง จนบางครั้งก็ถูกวิจารณ์ว่าเป็นวิชาที่ไร้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในโลกของความเป็นจริง และยังดูเหมือนจะไปกันไม่ได้กับพุทธธรรมหรือระบบคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มุ่งเน้นการปฏิบัติฝึกฝนตนเองเพื่อทำหน้าที่แห่งชีวิตให้สมบูรณ์ที่สุด กล่าวคือ เพื่อลดละกิเลสอันเป็นสาเหตุของความทุกข์ในชีวิตให้เบาบางและสิ้นไปในที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม คำสอนของพระพุทธศาสนาที่ถูกรวบรวมบันทึกไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎกก็มีหลายตอนที่กล่าวถึง “ความงาม” ในลักษณะต่าง ๆ ไปด้วย โดยคำสอนเรื่องความงามดังกล่าวนี้ ปรากฏทั้งส่วนที่มีลักษณะการอธิบายซึ่งสามารถเทียบเคียงได้กับแนวคิดเรื่องความงามในสุนทรียศาสตร์ตะวันตก และอีกส่วนหนึ่งที่ได้อธิบายแนวคิดเรื่องความงามในรูปแบบเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ของพุทธปรัชญาเถรวาท (จันทงค์ ทองประเสริฐ, 2509)

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว ผู้วิจัย จึงต้องทำการวิจัยหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ในเรื่องวิเคราะห์หลักไตรลักษณ์ในเชิงสุนทรียศาสตร์การที่จะเข้าใจในหลักคำสอนได้ และผู้ที่เข้าถึงหรือเข้าใจอย่างแท้จริงแล้วจะเกิดผลอย่างไร ทั้งนี้เพื่อจะนำมาเป็นแนวทางของการปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

ถ้าหากยังไม่มีการศึกษาอย่างเข้าใจแจ่มแจ้งและแนวทาง แก่ไขหรือหาทางออก ให้กับประชาชนก็จะเกิดความเสียหายทางจิตใจ ความเป็นอยู่ การดำรงชีวิต ที่พอดีพอเหมาะ หรือความเป็นอยู่แบบมีความสุขตามที่จะเป็น โดยการนำหลักคำสอน เรื่องไตรลักษณ์มาใช้ ให้เข้ากับความเป็นจริงในการดำเนินชีวิต ให้มองเห็นว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นและเป็นไปอยู่ในโลกนี้ก็ต้องมีเหตุมีปัจจัยเป็นเบื้องต้น เมื่อมองให้เห็นสาเหตุก็จะเกิดปัญญาแก้ไขปัญหานั้นได้ แต่เมื่อไม่สามารถแก้ไขได้ ก็จะเข้าใจได้ว่าทุกอย่างก็ต้องเป็นอย่างนั้นเอง เป็นความจริงของสังขาร เพราะว่าตกอยู่ ภายใต้ภาวะทั้ง 3 อย่าง คือ ความเปลี่ยนแปลง ความเป็นทุกข์ ความเป็นสภาพไม่อยู่ในการ ควบคุมของเราได้ ปัญหาอยู่ที่ว่า เราจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไร ความสำคัญของ ปัญหาที่มีมาก เนื่องจากประชาชนในสังคม ยังไม่เข้าใจถึงความเป็นจริงทางสังขารข้อนี้ การดำเนินชีวิตจึงไม่ค่อยจะสมบูรณ์ตามที่ควรจะเป็น

จากสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จึงมีความสนใจที่จะวิเคราะห์หลักของ ไตรลักษณ์ในเชิงสุนทรียศาสตร์ โดยการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เรื่องความงามแห่งไตรลักษณ์ มาวิจัยให้ได้ทราบถึงความงามของกฎแห่งไตรลักษณ์ ที่เป็นอยู่และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เกิดความเข้าใจในการดำเนินชีวิต ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมความงามแห่งไตรลักษณ์มากขึ้น เพื่อความเข้าใจในการตอบโจทย ทางสุนทรียศาสตร์ทางด้านตะวันตกกับพุทธสุนทรียศาสตร์ว่างามอย่างไรในเรื่องนั้น ๆ อย่างชัดเจนอีกทั้งเป็นการเสนอแนวคิดทางด้านสุนทรียศาสตร์แบบพุทธต่อผู้สนใจต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาหลักไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2.2 เพื่อศึกษาทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์หลักของไตรลักษณ์ในเชิงสุนทรียศาสตร์

3. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาหลักธรรมเรื่องความงามแห่งไตรลักษณ์ ซึ่งมีขอบเขตของการวิจัยมี 2 ด้าน คือ

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเชิงคุณภาพ ประเด็นหลักของการวิจัยครั้งนี้ คือ การวิเคราะห์หลักของไตรลักษณ์ในเชิงสุนทรียศาสตร์ และในทัศนะทางปรัชญาความงาม ลีงาม ศิลปะและประสบการณ์ทางสุนทรียะ เนื้อหาของสุนทรียศาสตร์จึงเกี่ยวข้องถึงหลักธรรมความงามแห่งไตรลักษณ์

3.2 ขอบเขตด้านเอกสาร

ศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยในชั้นปฐมภูมิทุติยภูมิและตำราที่เกี่ยวข้องซึ่งเอกสารที่จะใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้าประกอบไปด้วย

1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ฉลองสิริราชสมบัติ 50 ปี พุทธศักราช 2539 โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์พิเศษ รวมทั้งตำราเอกสารเชิงวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักธรรมความงามแห่งไตรลักษณ์

4. วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาและค้นคว้าเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

4.1 ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาบาลี, พระวิสุทธิมรรค, พระวิมุตติมรรค, ปรัชญาและศาสนา (Philosophy & Religion), คู่มืออภิปรัชญา (Metaphysical Guide), สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics), ปัญหาสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic issues), ทฤษฎีแห่งความงาม (The theory of beauty),

4.2 ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ อรรถกถา ฎีกา อนุปกรณ์พิเศษ ข้อมูลเว็บไซต์ ตำราวิชาการ และงานวิจัยต่างๆ ที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัย

4.3 หนังสือเนื้อหาสุนทรียศาสตร์ตะวันตก และเอกสารงานนิพนธ์ของ
ของนักปราชญ์

4.4 วิเคราะห์รวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ และสรุปผลพร้อมเสนอแนะ

4.5 เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

5. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยนี้ สรุปได้ว่าสุนทรียศาสตร์นั้นมีความหมายที่แตกต่างกันไป
ตามแนวความคิดทางปรัชญา และความเชื่อของศาสนาแต่ละแนวคิด มีหลักการมีเหตุผล
และตั้งกฎ กำหนดเกณฑ์ เพื่อตัดสินคุณค่าสุนทรียศาสตร์ตามแนวความคิดทางปรัชญา
ของตน

หลักไตรลักษณ์ในเชิงสุนทรียศาสตร์ มีความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ในการ
ดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยมุ่งเน้นด้านอารมณ์และความรู้สึก หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็น
ประสบการณ์ทางความงาม อันจะช่วยให้เรารู้สึกเพลิดเพลินพึงพอใจ เกิดเป็น
ความอึดอึดใจโดยไม่หวังผลตอบแทน

สุนทรียศาสตร์ในปรัชญาตะวันตก มองและพิจารณาความงามตามกรอบความคิด
ของวัตถุที่ถูกสร้างสรรค์ และตกแต่งให้เกิดความงาม ไม่ได้เป็นสุนทรียศาสตร์
เพราะใคร ๆ ให้การยอมรับว่าเป็นความงาม ความเป็นสุนทรียศาสตร์ไม่ได้มีเพราะการยอมรับ
ว่าเป็นความงาม โดยมนุษย์เป็นผู้กำหนด หรือตัดสินให้เป็นเพราะความเป็นสุนทรียศาสตร์
หรือไม่เป็นศิลปะอยู่ที่วัตถุที่ถูกตกแต่งจัดแจงขึ้นนั้นแล้ว

ทัศนะของเพลโตมองว่า ความงามเป็นสิ่งมีอยู่จริง มีอยู่ในโลกมโนคติ (World
of Ideas) มีลักษณะเป็นอสสาร เป็นนิรันดร์ เป็นอมตะไม่เปลี่ยนแปลง เพลโตเชื่อว่า
มีโลก 2 โลก คือ โลกแห่งแบบ กับโลกแห่งวัตถุ ความงามสากลเป็นมาตรฐานแห่ง
ความงามทั้งหลายที่อยู่ในโลกแห่งวัตถุ ความงามที่เราสัมผัสกันได้นั้นไม่ใช่ความงาม
ที่สมบูรณ์แบบ เพราะเป็นเพียงการจำลองภาพของความงามมาจากโลกแห่งแบบเท่านั้น
แต่ถึงอย่างไรความงามที่เราสัมผัสจับต้องได้ ก็ไม่ทำให้เราเกิดความรู้สึกได้ถึงความงาม
ที่บริสุทธิ์ถาวรดังพุทธสุนทรียศาสตร์

ความงามในทางพุทธสุนทรียศาสตร์ได้กล่าวถึงความงามใน 2 ลักษณะ คือ

1. งามแบบทาง โลก หรือยอมรับเอาความงามทั้งปวงที่ชาวโลกถือว่างาม อันได้แก่ ความงามของธรรมชาติ ความงามของสัตว์ ความงามของศิลปะ อันเป็นสิ่งรื่นเรใจ บันเทิงใจ บางอย่างอาจชวนให้หลงใหลไป หากไม่พิจารณาก่อนสัมผัสหรือรับรู้ความงาม อันเป็นสุนทรียทางอารมณ์ เช่น ละครที่อาจมีความรุนแรงหรือการกระทำอันไม่เหมาะสม และหลงผิดคิดว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเพราะมีละครเป็นต้นแบบโดยไม่รู้ตัว จึงทำให้รักหลงไป ตามบทบาทสมมุติของตัวละครนั้น ๆ ว่าเป็นสิ่งธรรมดา ไม่ผิดเพราะใคร ๆ ก็ทำกัน เช่น การทำร้ายผู้อื่นเพื่อสิ่งอันเป็นที่รัก การแต่งตัวเพื่ออวดรูปโฉม การเสพสิ่งเสพติด ฯลฯ

2. ความงามในมิติทางธรรม ซึ่งเป็นความงามที่ลึกซึ้งโดยอาศัยการรับรู้ ความงามทางโลกเป็นพื้นฐาน แต่ทว่าความงามในมิติทางธรรมนั้นล้วนแล้วแต่มีเป้าหมาย หรือมุ่งพัฒนาสู่ความดีอันสูงสุด ซึ่งหมายรวมเอาแม้แต่การปฏิบัติธรรมหรือแม้แต่ กิริยามารยาทหรือการใช้ชีวิตอย่างเหมาะสมทั้งนี้เพื่อเอื้อเพื่อการปฏิบัติธรรม แต่หากขัดแย้งกับการปฏิบัติธรรม ย่อมไม่นับว่าเป็นความงามที่สมบูรณ์และต้องไม่เป็นไป เพื่อการพอกพูนขึ้นของกิเลสเครื่องเศร้าหมองใน จิตใจ โดยเหตุผลหลายประการ ความงามในทางพุทธปรัชญามีลักษณะเป็นเงื่อนไข เช่น ชากศพ ถือว่าเป็น “ดอกไม้ของพระอรียะ” เพราะเมื่อพิจารณาแล้วย่อมคลายกำหนดในสิ่งที่เป็นสมมุติคือ ตัวตน บุคคล เราเขา และเอื้อต่อการเข้าสู่พระนิพพาน ส่วนปุถุชน หรือบุคคลทั่วไปย่อมมอง เป็นสิ่งที่น่าเกลียด น่ากลัว น่าขยะแขยง หรือ แม้แต่อารมณ์ที่เกิดจากการปฏิบัติดังเช่น พระภิกษุชยะเถระ ซึ่งแม้จะมีความสุขในความเป็นพระราชามาก่อน แต่เมื่อได้บวชและ ได้ปฏิบัติธรรมแล้ว ก็เปล่งอุทานอยู่เสมอ ๆ ว่า “สุขหนอ สุขหนอ” ซึ่งเป็นความสุขจากการปฏิบัติธรรม แม้จะมีภิกษุอื่น ๆ เข้าใจผิดว่า ท่านรำพึงรำพันถึงทรัพย์สมบัติแต่หนหลัง แต่พระพุทธองค์ก็ทรงชี้แจงให้เข้าใจและตรัสว่า “พระอรหันต์ทั้งหลาย มีความสุขหนอ เพราะท่านไม่มีตัณหา ตัดอัสมิมานะได้เด็ดขาด ทำลายขันธ์คือ โมหะได้แล้ว พระอรหันต์เหล่านั้น ถึงซึ่งความไม่หวั่นไหว มีจิตไม่ขุ่นมัว ท่านเหล่านั้นไม่แปดเปื้อนแล้ว”⁴ โดยลักษณะดังนี้ ถือว่าเป็นความงามในพุทธปรัชญาเช่นเดียวกัน

จากการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดของทั้งสองด้าน คือ แนวคิดสุนทรียศาสตร์แบบตะวันตก (ทฤษฎีแบบ ทฤษฎีรูปทรง และการแสดงออกทางความรู้สึก) และพุทธสุนทรียศาสตร์ทำให้เห็นถึงความเหมือนและแตกต่างในหลายด้านดังนี้

สุนทรียศาสตร์แบบตะวันตกโดยทั่วไป ไม่ได้แยกกล่าวว่า ความงามในลักษณะใดเหมาะกับคนหรือผู้ปฏิบัติไหน แต่กล่าวโดยรวมถึงความมีอยู่ของความงามและคุณค่าความงามหรือศิลปะที่มีคุณค่าน้อยที่สุดไปถึงมากที่สุด โดยเป็นสายเดียวกันไปจนจบ คือ ความงามขั้นสูงสุดตามแต่ละทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ตะวันตกนั้นมีแนวคิดที่ต่างจากตะวันออกโดยมากตลอดทั้งแยกออกมาในหลายมิติ เพื่อเข้าใจได้ง่าย ตลอดทั้งยังสามารถแบ่งให้เห็นถึงคุณค่าแห่งความงาม ว่าภายในความงามนั้นย่อมมีคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม

มิติในทางพุทธปรัชญา หรืออาจจะกล่าวได้ว่า สุนทรียศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ เป็นความงามที่ยั่งยืน และแบ่งเป็นภาคส่วน เป็นความงามที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของตน สังคม และส่วนรวม ทั้งนี้ต้องอิงอาศัยหลักธรรมต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักศีล 5 หลักกาลามสูตร หลักอริปิทย หลักคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม หรือหลักศีลธรรมอื่น ๆ อันเป็นข้อปฏิบัติเพื่อความดี งามทางพระพุทธศาสนา เช่น แนวทางการปฏิบัติธรรม เพื่อความหลุดพ้น

สุนทรียศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น เป็นการผสมผสานระหว่างศีลธรรมและศิลปะ โดยพระพุทธศาสนานั้น ได้มองศิลปะเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งของศีลธรรม ซึ่งศีลธรรมที่พระองค์ทรงตรัสสอน ล้วนมีความงดงาม ทั้งในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด อีกทั้งสุนทรียศาสตร์สำหรับปุถุชนทั่วไปแล้ว พึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อศีลธรรมและความดีงามตามพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และไม่เป็นไปเพื่อความลุ่มหลงมัวเมา ส่วนความงามในทางธรรมนั้น หมายถึงความงาม ความสงบอันเกิดจากการปฏิบัติธรรม ความเยือกเย็น ความสุขุมอันประกอบไปด้วย สัมมาสตินั่นเอง ซึ่งมีพระนิพพานเป็นความงามสูงสุด

5.1 ข้อเสนอแนะ

จากการทำวิจัยผู้วิจัยเห็นว่า หลักไตรลักษณ์ในเชิงสุนทรียศาสตร์ยังขาดการจัดระเบียบตามแบบที่สามารถกล่าวได้โดยทั่วไป ดังเช่น ที่เราได้กล่าวอย่างรูปแบบของการเรียนรู้ในของตะวันตก ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้ว พุทธปรัชญา

เป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อน และท้าทายต่อการศึกษาค้นคว้า และการวิจัย โดยละเอียด เพื่อตีแผ่ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งถือว่าเป็นเสน่ห์และดึงดูด ความเป็นศาสตร์และศิลป์ในการศึกษาต่อไป

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

จากการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การที่เราจะเข้าใจและเข้าถึงนั้น ต้องประกอบกับความเพียรพยายามเป็นอย่างมาก หลักไตรลักษณ์เป็นคำสอนที่มนุษย์ควรทำความเข้าใจเป็นอย่างมาก

2 ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

ผู้วิจัยเห็นว่า หากเรานำแนวคิดที่เป็นส่วนดี ๆ ของตะวันตกและตะวันออก มาใช้ในการดำเนินชีวิตแล้วอย่างน้อยที่สุดมนุษย์ก็จะต้องมีความเห็นแก่ตัวมุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตนทุกคนจะหันมาช่วยกันรับผิดชอบสังคมที่ตนอยู่ เมื่อนั้นสังคมก็จะเต็มไปด้วยสันติสุขอย่างแท้จริง

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาเพื่อทำการวิจัยในโอกาสต่อไปนั้น เห็นว่าควรศึกษาสุนทรียศาสตร์แห่งความว่างเปล่า หรือความงามตามแนวทางของพุทธสุนทรียศาสตร์อย่างกว้างขวาง และเน้นย้ำชัดในความเป็นหลักของพุทธธรรมให้เห็นความงามอย่างแท้จริงอันเป็นนิรันดร และการสร้างสรรค์ อาทิเช่น งานพุทธศิลป์ตามโบสถ์ วิหาร ศาลา หรือภาพวาด หรือแม้แต่ศิลปกรรมอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานปั้น หรือสถาปัตยกรรมที่สื่อให้เห็นถึงความ เป็นพุทธศิลป์อย่างชัดเจนยิ่ง ๆ ขึ้นไป

เอกสารอ้างอิง

- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2509). **ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ**. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองธรรม,
- พระมหาอำนาจ พลปัญญา,ดร. (2558). **ความลับแห่งจิต ในปรัชญาสองสายธาร**. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2535). **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.